

معلمان بزرگ ما'

● جعفر ربانی °

در «درآمد» کتاب مؤلف سخن خود را چنین آغاز می‌کند: «به یک روایت، ایران معاصر را می‌توان دستاورد مدارس نوین و معلمان آن‌ها دانست. معلمان بی‌شماری که طی بیش از یک‌صد سال گذشته در گوشه‌گوشه کشور به عرصه تعلیم و تربیت درآمدند و نظام نوین آموزش و پرورش را استوار ساختند و نهادینه کردند. نهضت فراگیر و نسبتاً خودجوشی که به‌ویژه از سال‌های مشروطه به بعد در سراسر ایران پدید آمد و به جنبش تأسیس مدارس جدید انجامید، که در آن‌ها علوم و معارف جدید را با روش‌ها و اسلوب‌های تازه می‌آموختند، روز به روز گسترش یافت و به تدریج جامعه پیشین را متحول ساخت؛ جامعه‌ای که از رکود طولانی و درخودماندن خسته شده بود و آزادی و ترقی و پیشرفت را جست‌وجو می‌نمود. رسیدن به این هدف البته یک‌شبه بیشتر نبود. پیشروان و پیشگامانی فداکار می‌خواست و راهبرانی را می‌طلبید که نه تنها شناختی جدید داشته باشند، بلکه راه‌های رسیدن به آن را نیز بدانند و نشان دهند. و این راه تأسیس مدرسه بود. در این میان، پس از راهبران و مؤسسان، معلمان نقش اساسی را ایفا کردند و بسیاری روستازادگان دانشمند را که به وزارت بر نکشانند.»

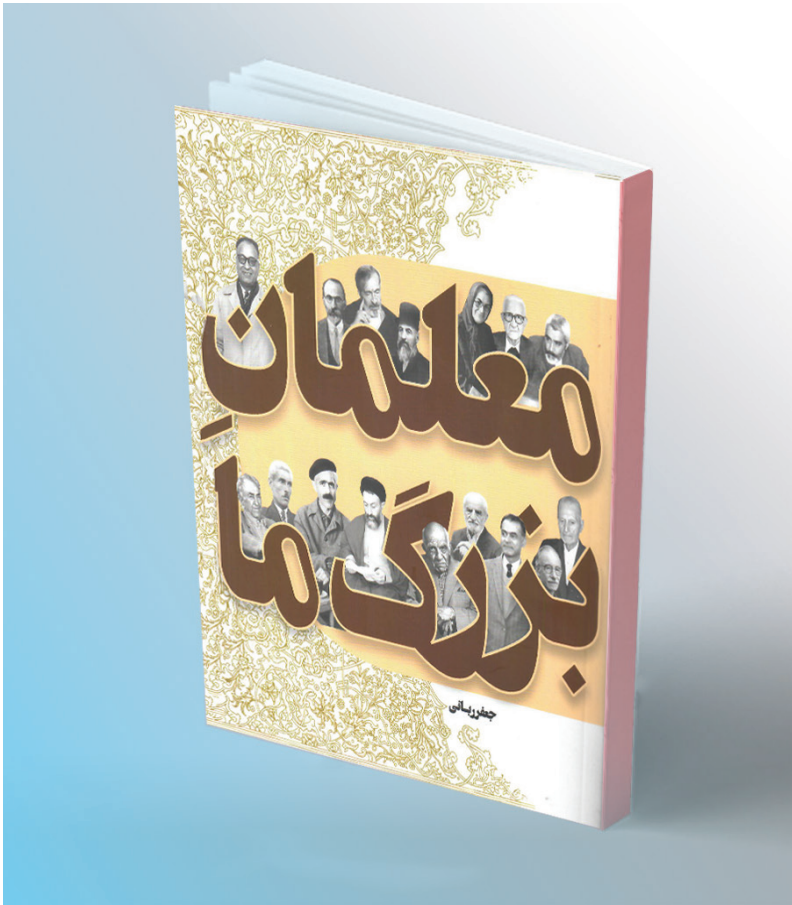
کتاب معلمان بزرگ ما شرح زندگی چهل تن از این معلمان برجسته و هزاران معلمی است که عمدتاً در دوران جنبش مدرسه‌خواهی و تکوین وزارت آموزش و پرورش نوین و دانشگاه‌ها به خدمت تعلیم و تربیت کشور در آمدند و در مدارج و مراقب گوناگون، هر یک پرچمی به دست گرفتند یا در گوشه‌های شعله‌هایی را برافروختند. این‌ها را مؤلف، شایسته عنوان «معلمان بزرگ ما» دانسته و تلاش کرده است به تفصیل سیری در زندگی شخصی، علمی و فرهنگی آن‌ها داشته باشد..

۱. انتشارات اطلاعات. ۱۳۹۸. ۵۰۴ صفحه

* محقق و پژوهشگر حوزه تعلیم و تربیت و مؤلف کتاب

نخست بینیم اسامی این چهل معلم بزرگ چیست:

- ◉ میرزا حسن رشديه ◉ محمدباقر هوشيار ◉ ابوالحسن فروغی ◉ جبار باغچه بان
- ◉ صمد بهرنگی ◉ جلال آل احمد ◉ محمد معین ◉ رضا روزبه ◉ محمد پروین گنابادی
- ◉ جلال الدین همایی ◉ غلامحسین مصاحب ◉ سید محمد بهشتی ◉ محمد جواد باهنر
- ◉ شیخ عباسعلی اسلامی ◉ محمد تقی شریعتی ◉ عباس یمنی شریف ◉ احمد آرام
- ◉ محمد علی مجتهدی ◉ اقبال یغمایی ◉ حسن صادقی ◉ علی دهقان
- ◉ یدالله سحابی ◉ احمد بیرشک ◉ زین العابدین مؤتمن ◉ علی اصغر فقیهی
- ◉ علی اصغر علامه کرباسچیان ◉ علی محمد کاردان ◉ حمید فرزام ◉ محمد خوانساری
- ◉ محمد بهمن بیگی ◉ حسین گل بیدی ◉ عبدالحسین مصفحی ◉ پرویز شهریاری
- ◉ عبدالمحمد آیتی ◉ علی اکبر غفاری نژاد ◉ میرزا جلیلی ◉ غلامحسین شکوهی
- ◉ توران میرهادی ◉ علی شریعتمداری ◉ محمود کیانوش

نگاهی اجمالی به این افراد و اشخاص یا همان معلمان بزرگ، از تنوع قابل توجه آنها حکایت دارد. بدین معنا که در این کتاب عنوان «معلم» فقط به کسی یا کسانی اطلاق نشده که شغل آنها سرکلاس رفتن و تدریس و البته همراه با موفقیت بوده باشد. بلکه این کسانی هستند که ضمن حضور و سهمی در وزارت آموزش و پرورش و در مدارس (به جز دو روحانی که معلم رسمی و استخدامی نبودند یعنی شیخ عباسعلی اسلامی و علی اصغر علامه کرباسچیان)، گام‌های بلندتری در اعتلای آموزش و تربیت کشور برداشته‌اند. در یک تقسیم‌بندی ساده می‌توان چهل معلم موردنظر را در این ساحت‌ها یا عرصه‌ها دارای منزلت خاص دانست. معلم مؤسس (میرزا حسن رشديه، شیخ عباسعلی اسلامی و علی اصغر علامه کرباسچیان. معلم شاغل در مدرسه (زین العابدین مؤتمن، علی اصغر فقیهی و جلال الدین همایی). معلم مؤلف یا مترجم (احمد آرام، اقبال یغمایی، پرویز شهریاری و محمد پروین گنابادی). معلم مدیر (محمدعلی مجتهدی، رضا روزبه و حسن صادقی). معلم شاعر (عباس یمنی شریف و محمود کیانوش). استاد تعلیم و تربیت (علی محمد کاردان، علی اکبر شعاری‌نژاد، علی شریعتمداری و محمدباقر هوشیار). معلم نویسنده (جلال آل احمد، صمد بهرنگی، عبدالمحمد آیتی). معلم و مصلح اجتماعی (یدالله سبحانی، سید محمد بهشتی و محمدجواد باهنر). معلم و غم‌خوار کودکان

ناشنا (جبار باغچه‌بان و حسین گل‌بیدی). معلم نهضت‌آفرین (محمد بهمن‌بیگی، میرزا حسن رشديه). معلم پیشگام و نوآور (علی دهقان، میرزا جلیلی، غلامحسین مصاحب و توران میرهادی). معلم پژوهشگر (محمد معین، محمد خوانساری).

اما در باب محتوا می‌توان گفت، نویسنده کتاب معلمان بزرگ کوشیده است خلاف عرف معمول که در معرفی شخصیت‌ها معمولاً فقط به سیر خطی زندگی آنان می‌پردازند و از تولد تا مرگ افراد را در قالبی به نسبت یکسان می‌ریزند، به روشی تحلیلی این معلمان را معرفی کند. لذا هر یک از این معلمان بزرگ را به نحو متفاوتی معرفی کرده است. برای مثال، معرفی میرزا حسن رشديه را با این شعر معروف **نیما بوشیج** شروع کرده است: «یاد بعضی نفرات روشنم می‌دارد/ اعتصام؟ (حسن رشديه) و پس از شرح فراز و فرودهای زندگی او، شرح روزهای پایان عمر او در قم را نیز به‌طور مؤثر بیان می‌کند. نمونه دیگر رضا روزبه (زنجانی)

است که شرح حال او با اشاره به یکی از چهره‌های فرهنگی، منفی، دولتی زنجان، یعنی **حاج علی اکبر توفیق و بانی (ساختمان رختشوی‌خانه)** آغاز می‌شود. نمونه سوم احمد بیرشک است که با این عبارت شروع می‌شود: «اگر این جمله ادیسون، مخترع نابغه آمریکایی، را مینا قرار دهیم که گفته است نبوغ یعنی یک درصد استعداد و نود و نه درصد کار»، احمد بیرشک را هم می‌توانیم یک نابغه بدانیم. تقریباً در همه شرح حال‌ها با مقدمه‌هایی این‌گونه روبه‌رو هستیم که به‌مثابه ورودی خوشایند به مطلب برای خواننده است.

روایی بودن معرفی‌ها که به نثری ساده و روان نیز نوشته شده است، از ویژگی‌های این اثر است؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت حتی اگر کسی قصد آشنایی با شرح حال معلمی را هم نداشته باشد، با خواندن هر یک از زندگی‌نامه‌ها، با شخصیتی تأثیرگذار روبه‌رو می‌شود. مقصود این است که از این کتاب می‌توان درسی فراتر از درس‌های معلمی و دانش‌آموزی گرفت و آن درس زندگی است.

و سخن آخر: آیا معلمان بزرگ ما منحصر به این عده بوده‌اند؟ قطعاً چنین نیست و این‌ها گلچینی از صدها و هزاران معلمی هستند که در ارتقای دانش و فرهنگ در جامعه معاصر ایران نقش مهمی داشته‌اند. لذا انتظار می‌رود، به تاسی از این تألیف و البته تألیف‌های معدود دیگر در این زمینه، صاحب‌قلم‌های توانایی که در میان معلمان کنونی وجود دارند، این راه را پی بگیرند و دیگر معلمان بزرگ را، حتی در استان‌ها و شهرستان‌ها، معرفی کنند. در واقع، آنچه این «معلمان بزرگ ما» را برجسته کرده است، یکی هم مرکز نشینی آنان بوده که خود باعث انعکاس زندگی و فعالیت‌های آنان در سراسر کشور شده است؛ و گرنه چه بسیار بوده و هستند معلمان بزرگ و شورآفرینی که در اقصا نقاط کشور جان‌های بی‌شماری را پرورانده‌اند و خود در گمنامی زیسته‌اند.

